

i drugih objekata. U knjizi je popis takvih objekata, sa podacima o lokalitetu, godini gradnje i projektantu. Dat je pregled sarajevskih arhitekata i objekata za koje su nagrađeni u Sarajevu i van Sarajeva, kao i popisi sarajevskih arhitekata kojima su dodijeljene savezne i republičke nagrade.

Obrađeni su veliki zahvati na području grada koji su urađeni u cilju zaštite čovjekove sredine, kao što su: rekonstrukcije vodovodne i kanalizacione mreže, uvođenje gasnog sistema, te izgradnja i rekonstrukcija gradskih saobraćajnica. Nisu zaboravljene ni aktivnosti i izgradnja objekata u vezi sa XIV zimskim olimpijskim igrama održanim u Sarajevu 1984. godine, razvoj trgovine i u vezi s tim izgradnja velikih distributivnih centara, kao i razvoj industrije, zanatstva i školstva, nauke i poljoprivrede.

Deveto poglavlje (145-370) odnosi se na razaranje grada i posljedice tih razaranja u periodu agresije 1992-1995, a deseto (371-395) na period od 1996. do 2002. godine. Autor smatra da je Sarajevo zbog ustavne pozicije i ustrojstva određenog Dejtonskim sporazumom zaustavljeno u svom prostornom razvoju. U Sarajevu se danas pojavljuju limitirajući faktori, jer je grad ostao bez Crepoljskog, Romanije – tu je bespravna izgradnja i njeno sporo i često nikakvo obuzdavanje.

Jedanaesto poglavlje (397-400) nosi naziv *Razmišljanja o budućnosti grada*. Sarajevo je grad koji ima vitalizam i posjeduje snagu iako je razdijeljen: Kanton-Grad-Istočno Sarajevo. Na neki način grad kao cjelina i dalje živi, jer je teško raskinuti veze Sarajeva od njegovog "srca", općine Stari Grad. Prema dr. Aganoviću, savremeni grad traži okupljanje svih njegovih kreativnih građana kao i uvažavani njihovih razmišljanja, jer se bez toga grad ne može pravilno razvijati kao jedinstvena urbana cjelina. U

dvanaestom poglavlju (401-402) dat je popis sarajevskih gradonačelnika od 1878. do 2004. godine.

Dr. Midhat Aganović je uložio ogroman trud i iskustvo naučnika u urbanizmu kad je kao historičar-amater pristupio pisanju ovako obimne monografije. Smatramo da je posao uspješno završio, jer je sve što je u knjizi napisano utemeljeno na materijalnim dokazima, što je iziskivalo dosta truda. Koristeći rezultate vlastitih naučnih radova (bibliografija od 11 bibliografskih jedinica), kao i dostignućima naše dosadašnje historiografije, autor je iznio niz originalnih pogleda na urbani razvoj grada Sarajeva kao i razmišljanja o njegovoj budućnosti.

Napominjemo još da je ova knjiga pisana lijepim, jednostavnim i odmjerenim stilom, što je čini interesantnom ne samo uskom krugu historičara već i široj čitalačkoj publici. Zbog toga se mogu i zanemariti manji tehnički propusti koji su se desili tokom štampanja knjige (broj stranica ne odgovara sadržaju kao i slovne greške koje su uz ovu novu kompjutersku tehniku, izgleda, neminovne) ■

Mina Kujović

Otto Skorzeny, *Tajni memoari. Hitle-rov najopasniji komandos*. Zagreb: Zagrebačka naklada, 2006, 327 str.

Da su dešavanja iza kulisa možda čak i zanimljivija od onih koja se odvijaju na otvorenoj političkoj pozornici, potvrđuju nam život i djelo Otta Skorzenyja. Zapo-vednik Specijalne jedinice za posebne

operacije njemačkih oružanih snaga u svojim memoarskim zabilješkama *Tajni memoari; Hitlerov najopasniji komandos*, nastalim kao posljedica novinarskog intervjua, hronološki opisuje tajne vojne akcije i svoje učešće u njima.

Hvalisav karakter Otta Skorzenyja potakao je njegovu pobudu da kroz memoarsko djelo prikaže svoju ulogu u organiziranju dramatičnih ratnih operacija od kojih su neke ostale na razini priprema, dok su druge uspješno izvedene i utjecale na tok druge po redu svjetske kataklizme. Oslobađajući čitaoca od ulaženja u detaljne opise trenutnih političkih prilika i stanja na frontovima, on svoje operacije samo okvirno uklapa u globalna ratna zbivanja. Njegovi opisi događaja su bez ikakve opširnosti, kratki, lišeni izleta u deskripciju i analize likova, znanih i neznanih. Izuzetak predstavlja Adolf Hitler. Ne krijući ushićenje zbog višebrojnih susreta sa Führerom, Skorzeny prikazuje njegovo psihičko i fizičko stanje, daje rekonstrukciju razgovora sa njim, oživljava atmosferu Vučije jame, te opisuje odnose Hitlera i "vojne kamarele".

Ipak, glavni akcenat u *Tajnim memoarima* stavljen je na deskripciju organizacije, sprovođenja i uspješnosti vojnih operacija najvišeg stepena tajnosti, te opise atmosfere u vojnim krugovima koju istaživač teško može dokučiti dokumentima službene provenijencije.

Zato, kroz Skorzenyjeve memoare čitalac može barem malo proniknuti u pozadinu njemačkih tajnih operacija koje su izvođene tokom Drugog svjetskog rata. Pojava ovakvih memoara značajna je za našu historiografiju koja ne obiluje memoarskom građom aktera s "druge strane borbene linije".

Tajne memoare Skorzeny započinje naracijom o njegovom dolasku u obavje-

štajnu službu 1943. godine, a završava ih predajom Saveznicima 1945. godine. O svojoj prethodnoj vojnoj karijeri kratko bilježi da je zbog dizenterije, koju je kao ratni suvenir zaradio na Istočnom frontu, vraćen na mirovanje u Njemačku 1942. godine. Ponovo se vojno aktivira slijedeće godine kada se, preuzimajući funkciju komandanta specijalnih formacija, zauvijek oprašta od "običnog vojničkog života".

Kao komandant njemačkih komandosa, već iste godine dobiva zadatak da locira i spasi svrgnutog fašističkog vođu Benita Musolinija. Koliko je za njega značajna akcija bila u pitanju, jasno odražavaju njegove riječi: "... je li moguće da mi je pripao zadatak koji će me vinuti ravno u nebo ili me strmoglaviti u pakao?" (str. 59). Zaista je bio u pravu. Zahvaljujući uspješno obavljenom poslu, nezvanično dobiva epitet najboljeg Hitlerovog komandosa.

Ovu glorifikaciju svoje ličnosti i dalje je hranio uspješnim rezultatima akcija koje su imale dalekosežan značaj za položaj Njemačke. Pravilnim rukovođenjem operacijom *Panzerfaust* spriječio je propast njemačkih armija na Istoku, gubitak Budimpešte kao raskrsnice svih njemačkih prometnih smjerova. U okviru operacije uhapšen je regent admiral Horthy, koji je nastojao preko jugoslavenskih partizana doći u kontakt sa sovjetskim Vrhovnim zapovjedništvom radi zaključivanja separatnog mira.

Kako je Hitler u njemu vidio čovjeka od najvećeg povjerenja i odlučnosti, dodijelio mu je Operaciju "Zmaj". Skorzenyjeva jedinica obučena u savezničke uniforme pravila je pometnju i sabotaze u savezničkoj pozadini dok su Nijemci tzv. Ofanzivom u Ardenima pokušavali posljednji put izmijeniti prilike na Zapadu.

Pored navedenih operacija zbog kojih

su mu Amerikanci dodijelili epitet "najopasniji čovjek u Europi", a Francuzi "ludo neustrašivi fanatik", Skorzeny nam u *Tajnim memoarima* daje kratki prikaz akcija koje su samo ostale na idejama, ali koje jasno odražavaju promišljanja njemačkih zapovjedničkih struktura. Razmatran je napad na ključne savezničke tačke za snabdijevanje: naftovodna polja Bakua, naftovod koji se pruža od nalazišta u Iraku i dvostrukim cijevima dostavlja dragocjenu sirovinu rafinerijama u Haifi i Tripolisu, zatvaranje Sueckog kanala.

On također spominje svoje uspjele potplove, među kojima je i hapšenje kolovođa i sudionika vojne urote protiv Hitlera, ali istovremeno ne krije one koje su ostale bez povoljnog rezultata, neuspjao pokušaj spasavanja oko 2000 njemačkih vojnika u šumama sjeverno od Minska (1944/1945).

Slijed ratnih okolnosti, Hitlerovo samoubistvo, Dönitzovo preuzimanje Njemačke vlade i objava prekida neprijateljstva, naveli su ga na predaju Saveznicima (15. maja 1945). Vjerujući da je ratnim aktivnostima na svim frontovima izvršio svoju dužnost prema domovini, memoare završava melodramičnim riječima: "Sada neka bude što mora biti – ja sam samo zarobljenik." (str. 238)

U vojnim krugovima poznat po izrazito istančanom osjećaju za ratne operacije, Skorzeny poslije rata promovirao svoje podvige kroz objavljene memoare. Njih piše isključivo na osnovu sjećanja, jer nije nam poznato da je vodio dnevnik niti bilo kakve zabilješke, mada bi dnevnik ovako zanimljive ličnosti bio prava poslastica za sve konzumente historijskog štiva. Kao

specifičan historiografski žanr koji dopušta autonomnost viđenja, memoari ne spadaju u grupu izvora prvog reda već zajedno sa dokumentima pružaju mogućnost rekonstrukcije događaja. Oni se trebaju provjeriti i dopunjavati drugim izvorima i kontraverznim svjedočenjima. Tako je neophodno postupiti i s memoarskim zabilješkama Otta Skorzenyja, koji pokušavaju subjektivnim prikazom svega što se događalo oko njega opravdati svoje učešće u ratnim zbivanjima.

Zbivanja koja Skorzeny opisuje: ratne operacije od oslobođenja Benita Musolinija na Grand Sassu do borbi u Ardenskim šumama, nastanak i razvoj njegove specijalne jedinice, obuka komandosa, njegove svađe sa drugim odjelima obavještajnih službi i birokracijom, spletke, zavist rijetko spominju službeni akti. U tome je vrijednost *Tajnih memoara* još veća. Memoari postaju značajniji i interesantniji za nas jer Skorzeny prikazuje i jednu epizodu iz naše historije, Desant na Drvar. Operacija lociranja i uništavanja Tita i Vrhovnog štaba NOVJ je, kako kaže on, "zbog ljubomore jednoga našeg generala" (str. 144) koji nije želio saradnju s Skorzenyjem završila neuspjehom. Stoga, posežemo za ovim djelom da vidimo koliko ovaj akter o navedenim događajima nudi iz prve ruke.

Ovo izdanje Skorzenyjevih *Tajnih memoara* obogaćeno je fotografijama koje vjerno ilustruju ratnu atmosferu i prikazuju grupe boraca u ratnim akcijama, te Pogovorom u kojem je prikazana njegova djelatnost kroz prizmu pisanja drugih autora

■

Sanja Gladanac